

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

A SZECESSZIÓTÓL NAPJAINKIG

Pechán Béla angazsált művészete

Pechán Bélának az utóbbi tíz évben született alkotásai elsősorban humánus és erkölcsi tartalmukkal keltenek meglepetést. Festészete a jelenlegi művészeti folyamatokban anakronisztikusnak is tűnhet, bár nyilvánvalóan nem kortévesztésről van szó, csupán arról, hogy Pechán témái sokszor időszerű események. Ő szűkebb környezetünk jelenleg talán egyetlen angazsált művésze, aki ennyire közvetlen formában szólal meg. Őt nemcsak a felszabadító háború motívumai és emlékei inspirálják. Pechán Béla közvetlenül angazsált: a politikai-társadalmi témájú művészet híve. Az ilyen festők pedig mindig ritkaságszámba menők voltak a múltban is, mint a világnagyságok közül pl. Goya, Daumier, Courbet, Meunier, Käthe, Kollwitz, Grósz, Masereel, Guttuso; vagy nálunk Krsto Hegedušić, Đorđe Andrejević-Kun, Vajdaságban pedig Balázs G. és Hangya

Pechán Béla a társadalmilag angazsált témát, egyes, a szecessziótól örökölt formaeszközökkel, haladó politikai nézetekkel és egy általános európai kultúrában gyökerező humánnummal kötötte össze. Közölnivalója világos, a publicisztika erejével ható, szelleme pedig — mely a forma által szól — pozitivistá világnézetű, és igazolását az értelmezés logikai módszerében látja. E szerint választja szét az értelmeset az értelmetlentől, a tapasztalatit az érzékitől.

A képalkotás technológiájában, de művészi szemléletében is a szín és az anyag azonos értékű valóság (több, mint illúzió), s ennek gyökerei pozitivistá szemléletére vezethetők vissza. Pechánnál az „érdekes tapintású”, késsel felhordott egyenletes anyagi szerkezet, ismétlődő struktúrák „egyhangúsággal” töltik ki a felületeket, ami ellentétben van metaforikus kultúrtörténeti témáival. Ez a kettőség (érzékelés és közlés) belső, formai kapcsolatot engednek meg az egyidőben létező fenomenológiai és neo-

pozitivistá világnézettel, mely egyrészt a polgári idealizmussal, másrészt a polgári empirizmussal hasonlítható össze.

Kezdetben a modern művészet és esztétika, valamint a tudományok közötti ellentmondásokon fejlődött. MacLuhan médiumelmélete szerint másodlagossá vált az üzenet, pontosabban maga a médium lett üzenetté. Pechánnál a festői közeg nem olvasztja magába az üzenetet, de mechanikussá s „tapasztalativá” teszi. A „közömbös anyagszerűség”, a látás és tapintás pozitivistá tapasztalatai ellentétben vannak a tartalom pecháni témakörével, mert Pechán művészetének rétegeiben a tartalom és a megjelenítés különböző eredetűek. Művészetét az értelem és a művelt múlt ismerete határozza meg. A „vajdasági enciklopedisták” nagy polgári periódusa jut eszünkbe képei láttán. De új jelenség is ez. A nagyfokú gazdasági fejlődés ellentmondásai hozták magukkal világszerte.

Pechán, akárcsak általában a húszas és harmincas évek festői, a tapasztalatit részesítette előnyben. Ennek az esztétikának a gyökerei, mint már mondtuk, a pozitívizmusból (a neopozitívizmusból) vannak, s fölülte állnak a materializmus és az idealizmus ellentétein. A tudományok fő feladata nem a tények magyarázata, hanem azok minél pontosabb leírása. Ez a kor szembenéz a tényekkel, rendszerezi is, de ugyanakkor megjelenik egy másik filozófia, a fenomenológia is. Pechán művészetéből e két filozófia esztétikája olvasható ki.

Pechán korunk társadalmi, politikai problémáiból meríti témáit, és így érdekes és szokatlan művészetet alakít ki. Egyes képein világpolitikai eseményeket: a vietnami háborút, a biafrai éhínséget, a fasizmus elleni harcot eleveníti meg, más alkotásaihoz pedig közvetlen erkölcsi témákat választ, mint pl. a narkózis mint az ifjúság problémája. Festőnk hisz a művészet mitikus erejében, vagyis abban, hogy ha megfesti a társadalmat kízó lelki gyötrődést, akkor változtathat is a dolgokon.

Pechán Béla a müncheni akadémia elvégzése után Verbászon telepedett le, és a hatvanas évek végéig főleg vajdasági tájakat és arcképeket festett. Ekkor a világ gazdasági és politikai kríziseire kereste a választ, angazsált humanista értelemben megváltoztatva művésze addigi tematikáját. Quo vadis genus humanum? — tette föl a kérdést. A kultúra prizmáján át szemlélve, ráeszmélt, hogy a nagy történelmi események néha „ártatlan hiúságokból”, apró gonoszságokból is eredhetnek, de végzetesek is lehetnek (mint ahogy lettek is), ha az emberi értelem nem figyelt oda kellő időben. Egyik képén Parisz Aphroditének nyújtja az aranyalmát, metaforikusan jelezve, hogy ha lett volna politikai érzéke és le tudta volna győzni szerelemvágyát, akkor a történelemben nem lett volna trójai háború.

Pechán képeinek elnevezésében is mitológikus, de valójában aktuális dolgokról szól. Pechán ezekben a képeiben kiváló festői minőségeket valószínűsített meg. A világ eseményeire a publicista gondolatmenetével és olyan módszerekkel reagál, amelyeknek eredete a szecesszióhoz vezethető vissza,

de ugyanakkor a strukturalista törekvésekkel is rokonítható. A kompozíció a motívumból, vagyis a témából logikusan következik és alakul. Rajza természetelvéen stilizált, szemléletében kettős kiterjedésű, stílusában és festői eljárásában — a nagy témák ellenére — sem egzaltáltság, sem expresszionista túlfűtöttség nincs. Elkerülni ezt az utat, mely pozitívista, vagy az érzéki felvillanás által az empirikus nyugalomba vezet.

Pechán Béla a szocialista téma vajdasági örökségét politikai és társadalmi értelemben bővíti.

ACS József

MICA POPOVIĆ JELENETEI

A sok-sok vajdasági tárlat közül — úgy hiszem — egy bemutató mindenképpen eseményszámba megy. Ez pedig Mića Popović belgrádi festő kiállítása.

Közönségünk jól ismeri a művészt A jugoszláv festészet hetedik évtizede című kiállításról, amelyet a szabadkai Városi Múzeumban tartottak meg. Ismerik Újvidéken, Apatinban és Szabadkán, hogy ne mondjuk a frázist: „az országban és az országhatárokon túl”, hiszen az 1950-ben megtartott önálló tárlatával éppen ő jelezte háború utáni képzőművészetünk szakítását a múlttal, és a hatvanas évek elejének egyik első formabontója. Az 1963-ban a belgrádi Modern Képtárban megtartott kiállítás katalógusában Lazar Trifunović a többi között ezt írta:

„... Popović éppen e tagadók és hívők családjába tartozó festő, a szerbiai vásárok szemfényvesztője és tűznyelője, író és filmes, hontalan bohém, higgadt gondolkodó és szenvedélyes művész, tündöklő technológus és ügyes mesterember, olyan korszerű ember, aki sáros utakról álmodozik, a franciák tanítványa és a spanyolok kedvelője — egyike azoknak a költőszívű értelmiségieknek, akik létrehozhatták ezt a mi bolond, nyugtalan korunkat. Ezt a nyugtalanságot tükrözik ezek a képek is.”

Popović mindenképpen annak az izgalmas pillanatnak a művésze, amelyben — minden mással együtt — a művészet is keresi, igazolva vagy tagadva, önmagát. Mića Popović törekvése a saját útján való nyugodt következetességével imponál.

Ha a „bolond, nyugtalan korból” humánus törekvéseinek egészét leszűkítjük csupán a mi pillanatunkra, a témáig, amely uralkodik ezen a kiállításon, megrázó művészi üzenete tartalmával és hatásával ismét tartós értéket biztosít neki.

Az ürügy, a kiváltó ok a modern vándormunka jelensége, amely egyeseknek még mindig betéví falatot, másoknak pedig talán gépkocsit, házat, tekintélyt jelent...

A probléma minden bizonnyal összetettebb, fájóbb, mindent átfogó,